

К.А. Гарбузенко

ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Донецьк, Україна

ВІД ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОСТІ «ЧИСЛА» ДО СОЦІУМУ «ЦИФРИ»: ЧИСЛОВА МАГІЯ ПІФАГОРА ЯК СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ КВАЗІРЕЛІГІЙНОСТІ В ІНТЕРНЕТ-ПРОСТОРИ

У статті розглянуто основні особливості нетрадиційної релігійності (квазірелігійності) в Інтернет-просторі на прикладі числової магії Піфагора. Запропоновано аналіз інтернет-джерел, на базі якого виявляються основні форми реконструкції числової магії Піфагора. Показано, що квазірелігійність є сукупністю міфів утилітарної, стереотипної, націленої на зовнішній ефект масової культури.

Останнім часом у світі стрімко розвивається інформаційне суспільство, в якому життя людей, особливо в інтелектуальній і духовній сферах, залежить від інформації. Інформаційна мережа Інтернет стала тим наріжним каменем, нервовою системою сучасної цивілізації, без якої тепер неможливо уявити просування вперед фактично в будь-якій сфері пізнавальної та практичної діяльності людини [1, с. 23]. Відкриті величезні можливості міжособистісних комунікацій і самовираження. Будь-хто може створити веб-сайт чи Інтернет-портал, відчувати себе «філософом», «журналістом», «вчителем», «пророком», «творцем», або навіть «богом», тому релігія стає частиною публічного, масового чи ігрового простору. Тож культурно-цивілізаційні процеси, що визначають формування, розвиток та способи репрезентації дійсності нового інформаційного суспільства, впливають на виникнення нових форм релігійності.

Нові форми релігійності (наприклад, ті чи інші форми квазірелігійності) утворилися та є невід'ємною частиною сучасної масової культури. Яскравим прикладом цього процесу можуть служити різного роду сайти (це інформація, що спеціальним чином сконструйована і розміщена на сервері (комп'ютер, що підключено до мережі) і відкрита для користувачів цієї мережі для вільного або авторизованого користування) та інтернет-портали (сервери, що надають прямий доступ до декількох серверів, які відповідають призначенню (тематичі) порталу), які створені представниками деяких новітніх релігійних рухів та нещодавніх окультних віровчень [2]. Однією з самих популярних і поширених в Інтернет-просторі квазірелігійних систем є числова магія Піфагора (або магія чисел). На прикладі сучасної Піфагорійської магії чисел ми можемо спостерігати трансформації філософського та математичного вчення піфагорійців, його профанізацію, а також конструювання нової парадигми нового суспільства з потужною міфогенною складовою, що створює нові квазірелігійні системи, та тотальну віртуалізацію повсякденної діяльності.

Спроби осмислення феномену нетрадиційної релігійності виявляють не просто сукупності тих віровчень, що нещодавно з'явилися на території тієї або іншої держави, а становлять особливий, новий тип духовного досвіду, світобачення. Радикальну відмінність цього явища від ціннісно-символічних систем традиційних віросповідань дослідники пояснюють головним чином тим, що воно цілком і повністю є породженням сучасної соціокультурної ситуації і таких невід'ємних її складових, як масова культура та Інтернет.

Актуальність теми дослідження зумовлена потребою дослідити процеси соціальних і культурних змін у сучасному світі. У сучасному суспільстві одну з провідних ролей

відіграють позаконфесійні течії, містицизм, окультизм, езотерика, паранаука, щодо релігійного статусу яких існує багато думок [3], [4]. Їх не можливо повністю відокремити від традиційної релігійності, але й ототожнювати з більш звичними зразками релігійності так само важко. В умовах світу сучасного суспільства людина отримала можливість самостійно моделювати нові релігійні реальності, в яких є можливість бачити і створювати власну релігійну реальність.

У реальності, що створюється засобами масової культури, конструюється новий світ образів, людина отримала можливість самостійно моделювати особисту реальність. Саме тому витвори масової культури вважаються частиною соціокультурного середовища, життєвого світу людини. Це зумовлено глобальною перебудовою функціонування суспільства на ґрунті впровадження Інтернет-технологій у сфери суспільного життя. Поступово тиск масової культури провокує нові форми взаємодії релігійної свідомості та інтернет-середовища (тобто кіберпростору). Відбулися значні зміни і в середовищі релігійних громад, оскільки вони отримали нові інформаційні терени та засоби існування і розвитку.

Мета даного дослідження – на основі критичного переосмислення джерел та літератури висвітлити основні особливості нетрадиційної релігійності (квазірелігійності) в Інтернет-просторі на прикладі числової магії Піфагора.

Під терміном квазірелігійність розуміється сукупність несистематизованих ідей – віра в популярні на рівні масової свідомості уявлення, що мають ідеалістичний характер [5, с. 39].

Проблема квазірелігійності в системі масової культури є однією з найактуальніших у релігієзнавстві. Вона привертає увагу спеціалістів, які намагаються збагнути не лише сутнісні ознаки цього феномену та реальне місце в житті суспільства, але й осмислити історичний шлях його розвитку, специфіку і майбутні перспективи. Вона була у фокусі вивчення відомих зарубіжних і вітчизняних мислителів, зокрема В.М. Розіна, Е.В. Рийгас, Ю.В. Рижоватош.

Як зазначає російський філософ Вадим Розін, інтернет і ЗМІ не просто інформують людину, але і створюють певні реальності, в які занурюють її. У рамках подібних – майже віртуальних - реальностей усвідомлено, але частіше неусвідомлено програмуються не лише переживання людини, але і її думки, світовідчуття [2, с. 45].

Світ, в якому живе сучасна людина, можна представити у вигляді трьох сфер – світу речей, світу інформаційного і світу символічного. Між згаданими трьома світами – світом речей, інформаційним і символічним – існують фільтри, які утруднюють перехід з одного світу в інший. У світі реальному відбуваються тисячі подій, але тільки одиниці з них перейдуть у світ інформаційний. У свою чергу, у світі інформаційному відбуваються сотні подій, але лише мала децима їх переходить у світ символічний. Подія, помітна у світі речей, може бути абсолютно незначною у світі інформаційному, і навпаки, оскільки у світі інформаційному ми маємо справу швидше з індивідуальною пам'яттю людини, а у світі символічному – з соціальною, то світ символічний виступає як певне мірило для двох інших світів.

Значну роль тут відіграють комп'ютерні технології та перехід від моделі «знання» до моделі «інформації». Але звернення до числа (цифри) в системі масової культури носить вже імперативний характер. Вона не тільки вкорінена у науковий, виробничий діяльності, побуті, але стала нашою повсякденністю. Звук, картина, книга, досвід, бажання – все може за подібною схемою опинитися в «цифрованому» вигляді.

Велике відкриття сучасності – це універсальна схема конвертованості досвіду і знання в інформацію, а останньої – в цифру. Уже піфагорійці, підпорядкувавши речі і світобудову числовим залежностям, підготували ґрунт для цього повороту. Платон моделює міркування, щоб його нормувати, обґрунтувати як правильне (істинне). Арис-

тотель же перетворив нормування та моделювання міркування на регулярний прийом. Концепція числа виявляється при подібному підході гранично раціональною. Число, згідно з вченням піфагорійців, - першопричина, початок всіх речей. А речі, у свою чергу, уподібнюються числам. Числа являють собою своєрідний універсум, початком в якому є одиниця, а подальші додавання одиниці і породжують цей універсум. Весь Всесвіт - це гармонія і число, яка, згідно з піфагорійцями, має бути чисельно виражена.

Основна форма існування реконструкцій піфагорійської магії чисел - це інформація на сайтах організацій, які вважають себе піфагорійськими (передусім це так звані «вільні масони»), на сайтах з надання послуг містико-магічного характеру, сайти неорелігійних груп мають безліч хаотичних багатоваріантних відомостей про «магію числа» і «Гороскоп Піфагора» з доволі суперечливими інтерпретаціями.

З допомогою інтернет-пошуку виявлено найпопулярніші сайти і портали, на яких представлені інтерпретації математичного і філософського вчення Піфагора:

- Запорізька школа класичної астрології (Запоріжжя, Україна) – <http://astrolog.zp.ua>;
- Atlas Pythagoras Lodge (Атласна Піфагорійська ложа, Нью-Джерсі, США) – <http://www.atlaspthagoras.com>;
- Нумерология Пифагора (Нумерология Піфагора) – <http://pifagor-far.ru/>;
- Нумерологический процессор «Пифагор» (Нумерологічний процесор «Піфагор») – <http://www.pifagor.org/index.htm>;
- Чат для смелых (Чат для сміливих) – <http://pifagor.org/dt/>; <http://мысчитаем.рф/node/7>;
- Истина где-то рядом (Истина десь поруч) – <http://pifagor.moy.su/>;
- Пифагор «Веселая нумерология» (Піфагор «Весела нумерология») – <http://www.kvadratpif.ru/index.php>;
- Pythagorean Numerology (Піфагорійська нумерология) – <http://www.pythagorean numerology.com/>;
- Pythagoras Numerologie (Піфагорійська нумерология) – <http://www.pythagoras.nl/>;
- The Pythagoreans, Numerology and mistisizm (Піфагорійці, нумерология і містицизм) – <http://pythagoreans.tripod.com/>;
- Soul karma (Душа карма) – <http://soulkarma.com.au>;
- Учения Вознесенных Владык (Вчення Вознесенних Владик) – <http://teachings-masters.narod.ru>;
- Оракул (Оракул) – <http://num.orakul.com>;
- Эзотерическое сообщество «Inverted Tree» (Езотеричне товариство «Inverted Tree») – <http://invertedtree.ucoz.ru>;
- Все о Гиперборее (Все про Гіперборею) – <http://www.yperboreia.org/likbez.asp>;
- Закрытый клуб численавтов (Закритий клуб численавтів) – <http://www.number nautics.ru>.

Отже, у кіберпросторі математичне і філософське вчення Піфагора занурено в гіпертекстовий масив і втілюється в інформацію у вигляді «індексу цитованості». Таким чином, виявляється, що результатом розпластані у просторі і часі колективної дії користувачів Інтернету словосполучення «гороскоп Піфагора» має більший індекс цитованості, ніж, наприклад, лексична одиниця «теорема Піфагора».

Творець сайту за допомогою інтернет-технологій переймає на себе функції деміурга й створює унікальні соціальні і символічні «світи існування» – соціальну віртуальну реальність. На думку О.О. Сотнікової соціальна віртуальна реальність – це особлива субкультура, з власними ідеалами, принципами, мовою і стилем спілкування [6]. Тобто створювані засобами комп'ютерних технологій «світи існування» набувають самостійного значення.

Тут ми маємо справу з плутаниною меж тим, що «існує» і тим, що «вигадане». На практиці це проявляється в тому, що завдяки діяльності вищезазначених релігійних інтернет-громад, раніше сакралізоване математичне знання стало інтерпретуватися «на власний розсуд».

Як зазначалося вище, в умовах, коли кожен користувач інтернет-ресурсів може стати «творцем», знищується сакральний чи науковий статус будь-якого тексту, адже кожен може створити «свій священний» або «свій науковий» текст. Так, наприклад, на сайті «Все про Гіперборею» цитати з теореми Піфагора «розчиняються» «загальними» конотаціями стосовно її «магічного наповнення», «божественного смислу» тощо. Тому Теорема дістає новий «звеличений магічний смисл».

Цікавим є і те, що деякі сайти з надання послуг магічного змісту використовують образ Піфагора для реклами власних послуг. Оскільки образи, що транслюються в рекламі, мають бути максимально спрощеними, щоб бути зрозумілими для представників масової аудиторії, образ Піфагора спрощується: він не філософ, не математик і не релігійний діяч, а передусім творець нумерологічних систем, на підвалинах яких і створено такі системи, як Нумерологічний процесор «Піфагор», «Піфагорійська нумерологія» та ін. Творці даних сайтів не ставлять собі за мету пропагування прогресивних суспільних і наукових ідеалів, а задовольняються вирішенням власних завдань, тобто наверненням до вищезазначених систем якомога більшої кількості користувачів.

Слід зазначити також, що при частому спілкуванні з комп'ютерними системами трапляється інформаційне зараження особистості «числовим баченням світу»: в активних інтернет-користувачів формується звикання до цифрового зображення на рівні логікоментальних структур, що призводить до мозаїчності. Перемикаючись між різними інформаційними каналами людина конструює нову реальність [7].

Сучасна людина підлаштовується під цю мозаїчність, адаптується до ситуації – це стає однією з її навичок. У зв'язку з цим виникають проблеми із засвоєнням, переробкою та аналізом більш глибокої інформації, що пов'язана з детермінантами аналізу зв'язків у природі та соціумі [8].

Через інформаційний простір інтернет-сайтів новий образ Піфагора демонструється нібито наочно. Цифровий образ Піфагора, за усієї штучності, виявляється «живим». Якщо уявити собі цей образ як сукупність зображень, описів і образів, то це є відображенням деякої групової моделі світогляду. Перцепція нового образу самого Піфагора та його вчення створює ефект його присутності «поруч», тому користувач трансформує реальність, роблячи Піфагора персонажем буденного життя.

Слід звернути увагу і на те, що нові «розважальні» піфагорійські ідеї транслюються через медіапростір, який сприймається людиною як джерело достовірної інформації. Саме звичність, «знайомість з дитинства» образу Піфагора, дає підстави послідовникам «науки числоснавтики» або користувачам «Нумерологічного процесору “Піфагор”» доповнювати вчення піфагорійців чимось своїм, пов'язувати нібито з математичним вченням Піфагора можливість «прорахувати» майбутнє, вплинути на свою долю або на долю держави.

Піфагорійська «епідемія» характеризується також нарощуванням емоційного напруження, збільшенням кількості візуальних і вербальних образів, сенсаційністю, навіюванням (колективними реакціями, особливо, сугестій), груповою залежністю від релігійних переживань, тобто усіма основними рисами квазірелігійності, яка властива масовій культурі. Захоплення ідеями числової магії Піфагора набуває не абиякого розмаху.

При цьому не слід забувати, що «піфагорійська магія», яка з'явилася передусім як медіа-ефект, помітно вплинула на сучасну релігійну ситуацію, оскільки деякі нові віро-

вчення або вийшли з її лона, або так чи інакше були пов'язані з нею (наприклад, Вчення Вознесених Владик).

У той же час, незважаючи на усю хаотичність, в ході цієї інформаційної кампанії вироблено типові уявлення про магію числа і Всесвіту, символи числової магії Піфагора, а сама вона в цілому оформилася в «цікаву» квазірелігійну псевдонауку (паранауку), стала однією із затребуваних мас-культурних практик. Таким чином, раніше названі релігійні сайти та Інтернет-портали можна вважати відображенням «симулятивної», ігрової практики, що залишає від, власне, релігійних ідей, лише оболонку, що націлена на емоційний ефект, дуже концентрованої потужності.

Такого роду квазірелігійна система, оскільки вона не має чіткої інституціалізованої організації, розчиняється в інформаційному просторі. Через свою «ігрову», «розважальну» природу вона не набуває чітких форм, адже самі її ефекти афективні, майже миттєві. Вона існує не як чітка система знань, а швидше циркулює у випадковому неструктурованому вигляді: це шквал астрологічних прогнозів, езотеричних символів і коментарів, забобонів, рекламних оголошень тощо. Це не магічна система в традиційному розумінні, бо вже усі складні «духовні матерії» і вчення спрощені до цілком зрозумілих, ефективних, комфортних і водночас дивовижних технологій, прийомів.

Можна зробити висновок, що квазірелігійність – дійсно сукупність міфів утилітарної, стереотипної, націленої на зовнішній ефект масової культури. Релігійне без релігії відповідає ідеалам суспільства споживання і комфорту. Це гра в релігію, проміжний духовний стан, що дає ілюзію віри у вищий початок і в той же час нікого ні до чого не зобов'язує. Піфагорійському числу тут відведено роль символу для подальших спрощених і довільних інтерпретацій, тобто створюється автономна відносно свого першопочатку система. Тим самим вона стає ґрунтом для формування сучасного квазірелігійного світобачення, а Інтернет робить доступними, швидкими і масовими ці новітні форми.

Враховуючи великий обсяг досліджуваного матеріалу, який важко вмістити в одне дослідження, вищезазначена тематика буде мати своє відображення в наступних роботах автора.

ЛІТЕРАТУРА

1. Девтеров І.В. Віртуальність масового суспільства / І.В. Девтеров // Філософ. альманах. – 2011. – Вип. 2 (100). – С. 23-32.
2. Розин В.М. Мистические и эзотерические учения и практики в средствах массовой информации / В.М. Розин // Общественные науки и современность. – 1997. – № 3. – С. 44-54.
3. Кандрашина Е.Ю. Представление знаний о времени и пространстве в интеллектуальных системах / [Е.Ю. Кандрашина, Л.В. Литвинцева, Д.А. Поспелов; под ред. Д.А. Поспелова]. – М. : Наука. Гл. ред. физ.-мат. лит. – 328 с. – (Пробл. искусств. интеллекта).
4. Сощенко И.Г. Характерные черты социокультурного пространства современного общества / И.Г. Сощенко // Актуальные вопросы социогуманитарного знания : сборник научных статей. – Ставрополь : Изд-во СГУ, 2006. – С. 73-76.
5. Немировский В.Г. Структура и динамика смысложизненных ориентаций студенческой молодежи: 1988 – 2004 гг. Постнеклассический подход / В.Г. Немировский, Е.В. Соколова. – Красноярск : РИО КрасГУ, 2006 – 161 с.
6. Сотникова О.О. Соціальність віртуальної реальності / О.О. Сотникова // Філософські перипетії. Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. – 2002. – № 547. – С. 138-141.
7. Антонова С.Г. Информационное мировоззрение (к вопросу об определении сущности понятия) / С.Г. Антонова // Проблемы информационной культуры. – М., 1996. – Вып. 3 : Информационное мировоззрение и информационная культура. – С. 25.
8. Рыйгас Е.В. Интернет: за пределами сакрального / Е.В. Рыйгас ; [под редакцией А.И. Иваненко]. // Медиафилософия IV. Методологический инструментарий медиафилософии : сборник тезисов. – СПб. : Санкт-Петербургское Философское общество, 2010. – С. 29-33.

9. Воровский Ф.С. Информатика. Энциклопедический словарь-справочник: введение в современные информационные и телекоммуникационные технологии в терминах и фактах. – М. : ФИЗМАТЛИТ, 2006. – 768 с.
10. Кримський С.Б. Запити філософських смислів : [монографія] / Кримський С.Б. – К. : Парапан, 2003. – 240 с.
11. Крушанов А.А. Современный образ мира: признаки скрытой виртуализации // Виртуалистика: экзистенциальные и эпистемологические аспекты. - М. : Прогресс-Традиция, 2004. - С. 108-144.
12. Степин В.С. Научная картина мира в культуре техногенной цивилизации / В.С. Степин, В.С. Кузнецова. – М. : ИФ РАН, 1994. – 272, [2] с.

К.А. Гарбузенко

От интеллектуальности «числа» к социуму «цифры»: числовая магия Пифагора как составляющая современной квазирелигиозности в Интернет-пространстве

В статье рассмотрены основные особенности нетрадиционной религиозности (квазирелигиозности) в интернет-пространстве на примере числовой магии Пифагора. Предложен анализ Интернет-источников, на базе которого выявляются основные формы реконструкции числовой магии Пифагора. Показано, что квазирелигиозность является совокупностью мифов утилитарной, стереотипной, нацеленной на внешний эффект массовой культуры.

К.А. Garbuzenko

From Intelligence of “Number” to Society of “Code”: Numerical Magic of Pythagoras as the Component of Modern Quasireligiosness in the Internet Space

The main features of alternative religiosity (quasireligiousness) in the Internet space, for example numerical magic of Pythagoras, are considered in the article. The analysis the Internet resources, which shows the main forms of magic Pythagorean numerical reconstruction in the Internet space, is proposed. It is also shown that quasireligiosness is an assembly of myths in utilitarian, stereotyped, externality targeted mass culture.

Стаття надійшла до редакції 10.09.2012.